

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Дрешпака Валерія Михайловича, доктора наук з державного управління, професора, професора кафедри журналістики Університету митної справи та фінансів на дисертацію Шегиди Лариси Георгіївни на тему: «Комунікаційне забезпечення публічного управління розвитком громад в умовах євроінтеграції», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Подана до захисту дисертація присвячена надзвичайно актуальній як у теоретичному, так і практичному аспектах проблематиці – розбудові ефективної моделі комунікацій на рівні територіальних громад в умовах євроінтеграційного поступу України та безпрецедентних безпекових викликів. Стрімкий перехід від суто адміністративно-розпорядчої моделі до базованої на принципах партисипативного управління розвитком територіальних громад загострює потребу в заміні формальних інструментів взаємодії у цій системі взаємовідносин на життєздатний діалог, де члени громад є реальними, а не номінальними, суб'єктами ухвалення управлінських рішень.

Особливу наукову та прикладну цінність робота має у контексті подолання детально описаного авторкою явища «локальної атомізації» громад, посиленого війною, міграцією та цифровою нерівністю. За таких умов комунікаційне забезпечення постає не супутньою, допоміжною функцією, а критичним ресурсом суспільної стійкості, відновлення довіри й горизонтальної згуртованості.

Важливим аспектом актуальності дослідження, на наш погляд, також є його безпосередня спрямованість на вирішення практичних завдань кадрового забезпечення комунікативної діяльності у територіальних громадах. Результати дисертації мають істотне значення, зокрема, для підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів місцевого самоврядування з питань комунікацій. Пропоновані авторкою комплексні механізми дають змогу озброїти цих фахівців дієвим інструментарієм для:

- забезпечення системної та прозорої взаємодії органів місцевого самоврядування і їх посадових осіб із жителями громад;
- побудови професійної та конструктивної співпраці із суб'єктами у сфері медіа та інститутами громадянського суспільства;
- реалізації скоординованих заходів із розвитку та захисту локального інформаційного простору територіальних громад.

З огляду на розпорошеність тематики попередніх наукових напрацювань, їх зорієнтованість переважно на розв'язання окремих проблем комунікації у територіальних громадах України, ця дисертаційна робота є актуальною як смілива спроба інтегрувати правові, технологічні та інституційні компоненти в єдину керовану й вимірювану комунікаційну політику, що повністю відповідає пріоритетам модернізації публічної влади в Україні саме в умовах європейської інтеграції. Такий комплексний підхід відповідає фундаментальним принципам ЄС щодо організації місцевого самоврядування та має вирішальне значення для модернізації комунікативної діяльності в

територіальних громадах України, підготовки нового покоління фахівців-комунікаційників для місцевого самоврядування, здатних забезпечувати комунікативну спроможність та інформаційну стійкість територіальних громад відповідно до стандартів Європейського Союзу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації та публікацій Л.Г. Шегиди засвідчує належну обґрунтованість винесених на захист наукових положень, висновків і рекомендацій. Дослідження відзначається глибоким теоретичним обґрунтуванням сформульованих авторкою положень, висновків, рекомендацій, наявністю критичного аналізу попередніх підходів і досвіду комунікативної діяльності в місцевому самоврядуванні України. Авторка продемонструвала володіння категоріальним апаратом за досліджуваною темою та вміння застосовувати теоретичні положення під час аналізу ситуацій з практики.

Робота виконана з використанням адекватного методологічного інструментарію. Ми підтримуємо вибір дисертанткою міждисциплінарного підходу як методологічної основи її дослідження. Саме з таких позицій комунікаційне забезпечення публічного управління розвитком громад справді може бути розкрите та вивчене як стратегічний ресурс демократичного врядування та інституційний механізм реалізації принципів відкритості, прозорості, підзвітності, участі, ефективності у публічному управлінні розвитком громад. На користь обґрунтованості висновків і рекомендацій поданої роботи також свідчить комбінування теоретико-аналітичного та емпіричного рівнів дослідження, здійснена авторкою діагностика реального стану комунікативної діяльності в громадах, зокрема, на основі проведеного опитування. Коректно використано загальнонаукові методи дослідження. Меті та завданням роботи відповідає і комплекс спеціальних методів. Так, компаративний аналіз правильно використано для виявлення і систематизації прикладів застосування європейських підходів до комунікаційної політики та стандартів взаємодії органів влади і громадян на локальному рівні. З метою прикладної діагностики стану комунікації в громадах слушно застосовано аналіз практик і каналів комунікації, який дійсно дозволив авторці оцінити дієвість інструментів, які використовуються для доступу до публічної інформації та під час кризового інформування громад. Також дисертанткою методологічно грамотно було вибудовано логіку проведення дослідження, що також сприяло належному обґрунтуванню одержаних результатів.

Структура дисертаційної роботи відтворює цю логіку та підпорядкована меті й завданням дослідження. На теоретико-методологічному етапі, результати якого викладено у першому розділі, сформовано концептуальну рамку, уточнено категоріальний апарат і визначено критерії аналізу комунікативного забезпечення громад. Діагностично-аналітичний етап, результати якого подані у другому розділі, стосувався аналізу нормативних умов та емпіричного визначення бар'єрів і вразливостей комунікативної спроможності (зокрема, й на підставі даних проведеного опитування).

Проектно-рекомендаційний етап, результати якого подані у третьому розділі, присвячено обґрунтуванню напрямів удосконалення та розробленню комплексного механізму комунікаційного забезпечення як інтегрованої системи взаємодії держави і громадянського суспільства за допомогою цифрової інфраструктури.

Основні результати дослідження опубліковано у наукових фахових виданнях України (5 наукових статей) і 5 матеріалах у збірниках науково-практичних комунікативних заходів різного рівня. Також дисертантка є співавторкою: навчального посібника «Інноваційні інструменти забезпечення сталого розвитку територіальних громад та регіонів в умовах політико-управлінських трансформацій» та наукового твору «Вивчення підстав та обґрунтування доцільності зміни категорії населених пунктів Авангардівської селищної територіальної громади». Зміст, кількість і якість публікацій відповідає встановленим вимогам.

Таким чином, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, є високим, що підтверджує здатність авторки самостійно вирішувати складні наукові завдання на сучасному методологічному рівні.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертації Л.Г. Шегиди полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення комплексного механізму комунікаційного забезпечення публічного управління розвитком територіальних громад в умовах євроінтеграції, спрямованого на зниження проявів локальної атомізації, відновлення горизонтальних соціально-комунікаційних зв'язків і довіри до публічної влади.

Найбільш значущі результати, що становлять наукову новизну, є такими.

Дисертанткою запропоновано розширення понятійного поля досліджень у сфері місцевого самоврядування шляхом введення терміну «локальна атомізація громад» та розкрито його зміст як процесу деградації горизонтальних зв'язків і довіри на рівні територіальної громади під впливом соціальних, інформаційних і психологічних чинників (зокрема війни, міграції, цифрової нерівності, інформаційної фрагментації), що порушує цілісність громадського простору та знижує здатність до спільного вирішення проблем. На наш погляд, наукова значущість цього концепту полягає в міждисциплінарному розширенні понятійно-категоріального апарату галузі знань «Публічне управління та адміністрування». Введення цього терміна дозволяє відійти від спрощеного, суто економічного розуміння спроможності громад і сфокусувати увагу на стані їхнього соціального капіталу та потенціалу горизонтальних зв'язків. Запропонована категорія має високу аналітичну цінність, оскільки системно описує вплив сучасних безпекових, міграційних та інформаційних викликів на життєздатність локальної демократії, відкриваючи шлях для розробки цільових комунікаційних технологій протидії деструктивним явищам.

Також у роботі запропоновано науково-методичний підхід до комплексного оцінювання реалізації комунікаційної політики на рівні територіальних громад через запровадження Індексу комунікаційної спроможності громади як інтегрального показника, що формується на основі системи критеріїв інституційності, спроможності, інклюзивності, цифровізації та кризостійкості із використанням стандартизованих індикаторів і бальної шкали оцінювання. На відміну від існуючих підходів, запропонований індекс забезпечує кількісну формалізацію стану реалізації механізмів народовладдя у процесі реалізації комунікаційної політики, відтворюваність оцінювання, можливість міжмуніципальних порівнянь і моніторингу динаміки розвитку комунікаційних систем громад, а також створює аналітичну основу для обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення їх стійкості в умовах воєнних і посткризових трансформацій.

Авторка також розробила комплексний механізм комунікаційного забезпечення розвитку територіальних громад як інтегрованої багаторівневої системи, наукова новизна якої полягає у переході від фрагментарного, інструментального розуміння комунікації до її інституціалізації як стратегічного ресурсу демократичного врядування, що реалізується через концепцію координаційного «ядра», відтворювані стандарти комунікаційного циклу та інтеграцію механізмів народовладдя у цілісну комунікаційну екосистему розвитку громади; механізм поєднує інституційні, організаційні, цифрові та процедурні елементи публічної комунікації в єдиний управлінський цикл («ініціювання → взаємодія → рішення → зворотний зв'язок»), передбачає узгоджену координацію між державним, регіональним і локальним рівнями, впровадження стандартів участі, розвиток гібридних каналів, інклюзивність і кризостійкість комунікацій, а також системний методичний супровід і оцінювання їх результативності. На нашу думку, теоретична та прикладна значущість цієї розробки найбільшою мірою полягає у переході від фрагментарного, інструментального використання комунікацій до їх системної інституціалізації в управлінську практику громад. Авторська модель замкненого комунікаційного циклу, яка інтегрує класичні форми народовладдя та інструменти електронної демократії в цілісну систему, істотно доповнює існуючі підходи. А у цілому тут пропонується готовий до впровадження технологічний алгоритм управління інформаційним простором громади, що дійсно здатен підвищити кризостійкість місцевого самоврядування, особливо в умовах сучасних безпекових викликів.

На підставі проведених досліджень також розроблено модель комунікаційної стратегії територіальної громади як інтегрованої управлінської рамки, наукова новизна якої полягає у відході від вузького розуміння стратегії як суто інформаційного документа до модульної, відтворюваної архітектури з чіткими стандартами координації, методичного забезпечення, інклюзивної взаємодії, гібридних каналів і кризостійкості, а також у визначенні її як інструменту організації системного діалогу, співтворення рішень і підвищення довіри в громаді. Модель вбудовується у повний цикл публічного управління, поєднуючи стратегічні комунікації, механізми участі та цифрову

інфраструктуру в єдину локальну комунікаційну систему розвитку громади та передбачає кризовий «перемикач» режимів (від звичайного до кризового), що на наш погляд, має розширити розуміння комунікаційними-практиками сутності та практичної значущості комунікаційних стратегій територіальних громад.

Дисертантка розробила і модель локальної комунікаційної системи розвитку громади як цілісної, інтегрованої системи організації публічних комунікацій на рівні громади, що поєднує інституційні ролі органів місцевого самоврядування, сервісну інфраструктуру (зокрема, ЦНАП як один з комунікаційних «вузлів»), цифрові та офлайн-канали, а також механізми громадської участі в єдиний комунікаційний цикл, орієнтований на забезпечення узгодженості дій, інклюзивності, цифрової доступності та кризостійкості; новизна підходу полягає у переході від розрізнених комунікаційних практик до системної архітектури «локальної комунікаційної екосистеми», де громада виступає не лише отримувачем державних сигналів, а повноцінним суб'єктом співтворення політик, а також у впровадженні модульної, стандартизованої та відтворюваної моделі, що поєднує вертикальні, горизонтальні та діагональні зв'язки і функціонує як інструмент підвищення довіри, легітимності рішень і стійкості громади в умовах євроінтеграції та кризових викликів. На наш погляд, теоретичне значення запропонованої моделі дійсно полягає в системному переосмисленні архітектури місцевого самоврядування. Практична цінність цієї розробки також визначається її модульним і стандартизованим характером, що дозволяє уніфікувати та відтворювати зазначену модель у територіальних громадах різного типу. Створення такої гібридної (онлайн/офлайн) комунікаційної архітектури є реальним інструментом забезпечення кризостійкості та інклюзивності місцевого самоврядування України в умовах євроінтеграційних реформ та безпекових викликів сьогодення і є значущим результатом дисертаційної роботи Л.Г. Шегиди.

Також у дисертації чотири наукових положення було удосконалено, а три набули подальшого розвитку.

Таким чином, наукова новизна поданого на захист дисертаційного дослідження є безсумнівною та надзвичайно вагомою як для кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії. Вона полягає у систематизації й модернізації відомих підходів щодо комунікаційного забезпечення локального рівня публічного управління, імплементації актуального європейського досвіду місцевого самоврядування та актуалізації пропонуваніх розробок з урахуванням чинників воєнного стану в Україні.

4. Достовірність одержаних результатів дослідження

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Л.Г. Шегиди підтверджується сукупністю факторів: репрезентативною джерельною базою, коректним застосуванням методів дослідження та належною апробацією одержаних результатів.

Дисертантка у своїй роботі спирається на 338 джерел різних типів.

Зокрема, у своїй роботі вона, крім наукової літератури, звертається до нормативно-правових актів та програмних документів України, міжнародних аналітичних матеріалів, емпіричних даних, матеріалів прикладної апробації результатів дослідження, статистичних та аналітичних матеріалів профільних державних інституцій. Разом це підтверджує достовірність результатів роботи.

Апробація результатів проведена на п'яти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і конгресі. Ступінь оприлюднення результатів у цілому відповідає вимогам щодо відкритості дисертаційного дослідження.

Висновки дисертації є внутрішньо несуперечливими, впливають із сформульованих завдань і змісту розділів.

Таким чином, достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження Л.Г. Шегеди є достатньо підтвердженою.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Практична цінність поданої на захист роботи полягає у розробці комплексу методичних документів, що можуть бути використані для інституціалізації комунікаційного забезпечення розвитку територіальних громад громад України через стандартизацію процедур участі, підзвітності та зворотного зв'язку, а також для проектування прикладних інструментів комунікаційної політики органів місцевого самоврядування. Практичне значення одержаних результатів підтверджується довідками про впровадження: від Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад» та Красносільської сільської ради Одеського району Одеської області (додаток Є). Також у вступі дисертації авторкою задекларовано, що напрацювання за темою її дослідження були застосовані та перевірені у форматі її аналітичної та експертної діяльності шляхом участі у дослідженнях діяльності органів місцевого самоврядування за низкою проєктів та підготовці локальних нормативно-правових актів і заявки на отримання гранту (с. 34-35).

Разом це свідчить про належну практичну зорієнтованість дослідження Л.Г. Шегеди та високий рівень його значущості для органів місцевого самоврядування.

6. Академічна доброчесність

Аналіз дисертації та публікацій Л.Г. Шегеди не виявив ознак порушення авторкою вимог академічної доброчесності. Здобувачкою продемонстровано відповідальне ставлення до наукової етики, повагу до чужої інтелектуальної праці. У дисертації посилання на використані джерела оформлені коректно. Щодо спільних публікацій чітко визначено внесок дисертантки.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Л.Г. Шегеди, відзначаючи її актуальність, наукову новизну, теоретичне й практичне значення, варто

вказати на декілька дискусійних моментів. Вони можуть стати темою для обговорення під час захисту та бути враховані авторкою у її подальшій науковій та практичній роботі.

1. Викликає сумнів точність формулювання предмета дослідження, а саме: введення до нього такого елемента тексту як «комплексний механізм комунікаційного забезпечення публічного управління розвитком громад, а також напрями удосконалення зазначеного механізму» (с. 26). На наш погляд, цей механізм є результатом роботи, а не її предметом: такого механізму не могло існувати на момент, коли авторка починала роботу та мала окреслити предмет свого дослідження.

2. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» наведення таких змістових елементів як гіпотеза дисертації (с. 26 поданої дисертації) та наукова проблема (с. 27) у вступі дисертації не передбачена. Тим більше, на наш погляд, у теоретико-прикладному дослідженні, як це, гіпотеза може залишитися недоведеною, оскільки ключові розробки авторки є лише рекомендаційними і ще не пройшли повної практичної апробації у територіальних громадах, що би довело чи спростувало сформульовану гіпотезу. А опис наукової проблеми у тому вигляді як він представлений, на наш погляд, було би доречніше викласти у підрозділі 1.1., підсумовуючи проаналізовані теоретичні роботи за темою дослідження, а не у вступі.

3. Ключовим для цієї дисертації серед інших має бути поняття «розвиток територіальних громад». Адже комунікаційне забезпечення управління поточним життям територіальної громади та комунікаційне забезпечення управління розвитком територіальної громади (розвиток означає набуття нових кількісних і якісних ознак) можуть відрізнятися. Спробу пояснити це поняття авторка робить на с. 51: «Розвиток громади в умовах децентралізації і сучасних викликів відбувається там, де існують ефективні механізми інформаційної взаємодії, прозорості рішень і можливості громадян впливати на управлінські процеси». Тобто, тут вказано лише на умови такого розвитку в частині комунікації. Разом з тим, ми не помітили у роботі чітких критеріїв розвитку, сталості, стагнації територіальних громад, зумовлених станом їх комунікаційного забезпечення. Відтак, ця дискусійна теза потребує детального пояснення під час захисту.

4. Запропонований здобувачкою комплексний механізм комунікаційного забезпечення публічного управління розвитком громад, попри привабливе термінологічне оформлення та ґрунтовне теоретичне обґрунтування (підрозділ 3.3), на наш погляд, має ознаки проєкту, який буде складно втілити на практиці. Він не враховує характеру української системи місцевого самоврядування, що значною мірою залежить від політичної волі як місцевих, так і регіональних та національних лідерів, жорсткої бюджетної дисципліни, що не дозволить належно розвинути місцевий інформаційний простір, і реального кадрового дефіциту у територіальних громадах, що, зрештою, й робить його практичну імплементацію у запропонованому вигляді маловірогідною.

5. Робота містить окремі недоліки щодо дотримання норм подання тих чи інших елементів дисертації. По-перше, висновки роботи дійсно мають узгоджуватися із поставленими завданнями. Проте, наводити формулювання завдань перед кожним висновком у розділі «Висновки» не є доцільним. По-друге, посилання на використані джерела у роботі переважно є загальними без зазначення конкретних сторінок, де викладена та чи інша думка авторів, до яких апелює дисертантка. Це ускладнює перевірку точності наведених авторкою аргументів і може викликати сумніви щодо достовірності таких посилань. По-третє, увесь описаний у вступі досвід дисертантки з практичного втілення напрацювань за темою дисертації (с. 34-35) мав би бути підкріплений документально: актами, довідками, сертифікатами.

Висловлені зауваження, утім, мають дискусійний, рекомендаційний характер і можуть бути враховані автором у подальшій діяльності. Вони не применшують загальний високий рівень дослідження та не ставлять під сумнів його основні результати.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Лариси Георгіївни Шегиди «Комунікаційне забезпечення публічного управління розвитком громад в умовах євроінтеграції» є цілісним, завершеним і самостійним дослідженням. Дисертація містить обґрунтовані науково-практичні результати, які мають істотне значення для галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

У ході дослідження здійснено теоретико-методологічне обґрунтування та розроблено комплексний механізм комунікаційного забезпечення публічного управління розвитком територіальних громад в умовах євроінтеграції, що спрямований на зниження проявів локальної атомізації, відновлення горизонтальних соціально-комунікаційних зв'язків і довіри до публічної влади.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що подана дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 та Наказу МОН «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40.

Авторка дисертації Шегіда Лариса Георгіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

Валерій ДРЕШПАК